

Interview i Dagens Medicin

Af Birgit Brunsted

Livet må forstås baglæns, men leves forlæns, siger Søren Kierkegaard.

Baglæns har vi erindringen og erfaringen, sejrene og nederlagene og sjælens blå mærker. Forlæns et ubeskrevet blad. I virkeligheden en enestående chance, som få iblandt os forstår at værdsætte. Vi har det med at lade erfaringen blive en spændetrøje i stedet for en drivkraft, der kan sættes os fri til at beskæftige os med tilværelsens eksistentielle spørgsmål. Men nogen kan, og dem kan vi lære af.

Erling Tiedemann, taget forfra lige nu, er formand for Etisk Råd. Tager vi det baglæns, er det en lang historie:

Erling Tiedemann sidder venlig og afslappet, med en blå sweater over skuldrene, i sofaen i den store, lyse hjørnestue ud mod Vesterbrogade i København. Lyset, der falder ind gennem vinduerne, blinker i hans brilleglas og prøver på at sløre øjnenes skarpe intelligens og forsonende humor.

Og som en erfaren man udi kunsten at give interviews er Erling Tiedemann allerede utålmodig efter at komme i gang. Så han kan komme videre.

Erling Tiedemann været medlem af Etisk Råd siden januar 1997 og formand siden januar 2000, men mest kendt i den brede befolkning er han nok som venstremand og tidligere amtsborgmester i Vejle, en dygtig strateg og en stor realist, som styrede amtet med bestikkende blid men fast hånd i 20 år. Og dertil utraditionel – Erling Tiedemann har ind i mellem udtrykt holdninger, der i hans politiske sammenhæng har virket noget overraskende.

Erling Tiedemann er katolik, og som om det ikke var nok – og nu er vi tilbage i barndommen – også rødhåret.

De røde lokker er veget for det lidt mere sparsomme hvide hår. Ikke at det skal snyde nogen, for Erling Tiedemann er en af de livsbekræftende personer, der demonstrerer at ungdom er et uhyre plastisk begreb der ikke kun fremgår af fødselsattesten, og at meningerne og engagementet ikke behøver at stivne, fordi man nærmer sig de 70 år.

»Jeg er vokset op i en mand-og-kone-forretning på Østerbro i København,« fortæller Erling Tiedemann, »min mor og far havde en manufakturhandel, og sådan en familiebutik var en livsform, noget der slet ikke eksisterer mere. Når jeg kom hjem fra skole ringede jeg ikke på til lejligheden, men lukkede døren op til butikken og råbte: 'Det er mig'.' Et øjeblik ligner Erling Tiedemann en lille knægt, og hans stemme bliver lys og drenget.

»Min far og mor puklede livet igennem og jeg er vokset op med at af ingenting kommer der ingenting. Det er gennem arbejdet, at arbejdets frugter opstår – og det tror jeg på er sandt, for det udsagn er båret af vidnedsbyrd og ikke af et team af nationaløkossonomer.«

Erling Tiedemanns far tilhørte folkekirken, hans mor var katolik og han og hans bror voksede op som katolikker: »Nu er der ikke længere nogen, der løfter et øjenbryn, men katolikker var i høj grad mindretals og ghettoagtige i 30'erne, og det præger jo også ens barndom. Desuden var jeg til al overmål både rødhåret og katolik. Og ja, jeg blev da drillet – men det er jo også med til at forme personen. Nogle bliver bitre og andre tager tilflugt i humor.« Og når man sidder her i stue med Erling Tiedemann, er man ikke i tvivl om, hvilken vej han valgte.

Man havde en fornemmelse af at man skulle bestille noget og at man måtte tage fat, hvis man ikke skulle stå i en krog, siger Erling Tiedemann: »Det ses også hos andre mindretal, hos jøderne for eksempel. I gymnasiet var jeg den eneste katolik, en anden dreng var jøde – vi forstod hinanden.«

»Man skal have lov at være det man er og ikke skamme sig over hvad man anser for vigtigt. I mit politiske liv lagde jeg vægt på ikke at skjule at jeg var katolik« – og så kommer det med et smørret grin: »Men hvad jeg skjulte i Vejle var, at jeg var fra København.«

På spørgsmålet om katolicismens følelsesæssige betydning for drengen Erling siger han:

»Da jeg var barn tænkte jeg ikke så meget over det, og jeg er da som andre børn blevet slæbt med i kirke. Men på et tidspunkt bliver det personligt og man ser lyset. Det er noget, som tit sker i ungdommen sammen med andre unge mennesker, og det gjorde det også for mig. I en periode var jeg endda formand for Danmarks Unge Katolikker.«

»Katolicismen har været noget bærende i mit liv og med til at danne min grundforståelse af tilværelsen. Men jo ældre jeg bliver jo mere uklar står teologien for mig, jo

flere spørgsmål finder jeg uden at få svar. Det er ikke sådan at tilværelsen afklarer sig - jo, den afklarer sig på den måde at man bliver ligeglad med, hvad folk mener om én. Som ung vil man jo gerne gøre en god figur, men jeg er for længe siden holdt op med at gøre figur.”

»Det element i troen, der hedder tillid er godt nok. Men de store spørgsmål i livet er blevet større.: 'Hvorfor er jeg her på jorden, hvad går dette her ud på'? Man bliver mere fast i troen og samtidig mindre fundamentalistisk. Man bliver mere tolerant over for folk med et andet udgangspunkt - men man skal ikke hoppe på den der med at er relativt, og man i virkeligheden intet ved. Jo, søren susemig er der da noget man ved!«

Erling Tiedemann blev uddannet som »ganske almindelig folkeskolelærer, oven i købet med en dårlig uddannelse«:

»Da jeg kom på Blågaard Seminarium var der lærermangel, så man lavede en nødud-dannelse, på den måde, at de der havde taget studenterekssamen kunne få nogle fag overført og så klare læreruddannelsen på to et halvt år i stedet for de ordinære fire. Så jeg har måttet lære meget bagefter – det må man nok altid, men det var ikke godt nok.«

Erling Tiedemann arbejdede en tid som lærer i Gladsaxe Kommune men fik så tilbud om at blive lærer på en katolsk skole på Amager. Derefter kom han til den ligeledes katolske Skt. Norberts i Vejle, hvor han var skoleinspektør i 15 år.

»Lige fra jeg var barn har jeg interesseret mig for politik, hvordan samfundet fungerede, hvordan dets strukturer var – det har jeg været meget optaget af. Og så meldte jeg mig ind i Venstre efter at have sendt bud efter de forskellige partiers programmer og konstateret at de alle gik ind for det gode, det sande og det skønne. Men det der adskilte dem var medlemskulturen. Et parti er jo et samarbejdsinstrument og ikke et trossamfund.«

»Som Poul Hartling sagde: 'Vi er en flok i Venstre, ikke et geled. Vi går sammen, men ikke i takt.' Og frihed som hjertesag prægede arbejdet i partiet. Jeg tror at det i høj grad var Hartlings fortjeneste, og at det var ham der vendte det med fodslawet. Man skulle tænke selv, der var plads i Venstre, og det tiltalte mig.«

Så blev Erling Tiedemann opstillet til byrådsvalget i Vejle på dumpeplads. Og, siger han, levede på bedste vis op til forventningerne og dumpede. Men blev første suppleant. Og da et medlem af byrådet flyttede til København kom Erlings Tiedemanns store chance. »Jeg kom lige ind fra gaden og blev gruppeformand, viceborgmester og

medlem af sygehusbestyrelsen, som der ellers var kø til. Det var der min interesse for sundhedsvæsenet begyndte og ligeledes mit livslange samarbejde med lægerne, som jeg har lært meget af.«

»Jeg blev også formand for sygehusudvalget i Amtsrådet og det var i den periode, hvor kommunalreformen ændrede hele vort sygehussystem, førhen hed det jo 'amts- og by-sygehuse', og nu overtog amterne det hele. Jeg har nu siddet i Etisk Råd i tre år, og der er det massivt sundhedssektoren én gang til. Der har jeg været glad for den bagage jeg havde med fra amtet - ikke partipolitisk men med den indsigt i, hvordan tingene hænger sammen bag kulisserne.«

Erling Tiedemann stoppede som amtsborgmester i Vejle i 1993, "fordi der var en god chance for at jeg ville blive en fare for menneskeheden og en prop i systemet. Man skal ikke sidde for længe".

Og så havde han ellers tænkt sig at gå på pension og gå rundt og nusse og en gang i mellem tage til Billund Lufthavn for at finde en tilbudsrejse til Mallorca for små penge, siger han.

Hmm.

Det er nu nok heller ikke sagt ganske uden ironi. For selvfølgelig ville det da aldrig gå.

Og planerne blev da også radikalt ændret. I stedet for en uges ferie på Mallorca i ny og næ blev det til to års religiøse studier i Paris.

»Min kone og jeg har en ægteskabelig regel. Når der er noget vigtigt vi skal beslutte og måske vil noget forskelligt skriver vi det ned på en seddel og bytter sedler. Det gjorde vi også da jeg holdt op som amtsborgmester og vi skulle finde ud af, hvad der så skulle ske. Og på begge sedler stod der: 'Et år i Paris'. Men det blev nu til to.«

Erling Tiedemann har altid interesseret sig for Biblen, hvad han siger ikke er så almindeligt i katolske kredse. Og på seminaret var han så heldig at have en fremragende religionslærer, Herluf Eriksen, der senere blev biskop i Århus og Tiedemanns gode ven.

»Jeg var jo gammelsproglig student så det lå ikke så fjernt fra mig at læse Det Nye Testamente.

Og jeg ville gerne læse i Paris. Så jeg fandt et sted, hvor der var en to-årig teologuddannelse – men det var kun Biblen, alt andet var skåret væk. Der gik jeg så sammen med unge studerende og nogle gamle, der læste *con amore*. Min kone gik på en anden uddannelse med teologi for lægfolk på fuld tid, så hun kom bredt ud i sine studier og jeg gravede dybt i et område, og det gav os meget at diskutere undervejs.«

I Paris boede ægteparret i en lejlighed på 40 kvadrater alt iberegnet »der var lige så dyr som denneher, så vi brugte alle sparepengene« og sad om aftenen og studerede og diskuterede på hver sin side af et stort bord. Men man lever jo ikke af ånd alene, og på et tidspunkt fandt de ud af, hvem der skulle gå ud og sætte nudelsuppen over.

»Det var en fantastisk god tid for os som mennesker – og også som ægtepar. Det var som at blive gift igen, for jeg har jo været meget væk fra familien. Det kan selvfølgelig for nogen komme som en ubehagelig overraskelse, men i vores tilfælde gik det godt. Og vi fandt også ud af at vi aldrig mere skulle have hver sit arbejdsværelse – ikke længere noget med fars kontor, og sådan har vi det også her.«

»Vi arbejdede hårdt. Vi kunne ganske vist noget fransk, og al undervisningen var selvfølgelig på fransk. Jeg kunne huske meget græsk, og det var en hjælp. Men hebraisk - det er et klumpedumpe sprog, sådan lidt i stil med 'mig glad i dag'. Og verberne! De er ikke til at lære – men der kan man i dag heldigvis bruge en computer. Men det skal holdes ved lige og jeg kender en teolog, som underviser i sproget, og hun kommer en gang om måneden for at læse hebraisk med mig – og det er nødvendigt, for ellers glemmer jeg det.«

»Jeg har altid interesseret mig enormt meget for sprog og gør det stadig. Sproget er alt – det er forståelse, det er bevidsthedsskabende, alt er knyttet til ord. Og jeg har livet igennem interesseret mig for retorik, altså ikke bare det at tale, men for retorik som forståelsesværktøj. Min mor sagde altid: 'Tænk før du taler' - men nej, siger jeg 'tal og tænk så!' Det er sådan det fungerer.«

»Den tid i Paris - nu siger vi til hinanden, at det er noget af det mest fornuftige, vi har gjort,« fortæller Erling Tiedemann, »og jeg har overlevet. Der er så mange, der har haft et skrap job – og det kan man roligt sige, at jeg har – og så går de af, og så dør de.«

Når han er ude i landet og holde et af sine mange foredrag, kommer der ind i mellem en borgmester hen til ham og siger: »Nu skal jeg jo gå af - har du et råd?« Og Erling Tiedemann svarer, at han og hans kone lagde vægt på tre ting:

»1. Lad være med at gå forbi den gamle fabrik hver dag – ellers bliver du hængende.

2. Gå i gang med noget, du ikke kan, hvor du skal stå på tærne. Ikke noget med at vende tilbage til haven eller frimærkesamlingen, der har været der alle årene. Man kan ikke gå fra en tilværelse med udfordringer og så pludselig ikke stå op om morgenen.

3. Gå i gang med noget der kan give mere mening i tilværelsen end der var tid til, da det hele var så turbulent. Det vil sige det eksistentielle. Det politiske liv er overfladisk, det mangler fordybelse.«

Da Erling Tiedemann og hans kone Vivian kom hjem fra Paris, havde de regnet med at tage tilbage til Vejle, som de er meget knyttede til, og hvor de stadig havde deres hus:

»Men så kom der en gammel ungdomsven og besøgte os i Paris. Han havde været leder af Pastoralcentret her i København i 30 år. Ja, det lyder så flot, men det er blot en lille katolsk service- og undervisningsvirksomhed og et ulønnet job, og han ville have, at jeg skulle overtage ledelsen. 'Hør,' sagde jeg, 'det er jo ikke ligefrem noget generationsskifte' – han er to år yngre end mig – men han mente det var en god idé. Og så faldt tingene i hak: Huset i Vejle blev lynhurtigt solgt og så flyttede vi til København. Men vi siger stadig hjemme om Vejle.«

Det er selvfølgelig noget af en forandring. Men ægteparret Tiedemann har to af deres tre børn og tre af seks børnebørn, i København og nyder det. Ligesom de går rundt om søerne hver dag og ser på fuglene. En interesse der er kommet til Erling Tiedemann sent i livet.

»Jeg synes, at de unge i dag har et meget hårdede liv end vi havde. Da vi blev gift arbejdede jeg 42 timer om ugen, min kone har altid været hjemmearbejdende, og nu arbejder de unge tilsammen 74 timer uden for hjemmet. Vores børn lever et langt mere krævende liv end vi andre, og derfor mangler foreningslivet unge men de har ikke damp til at klare de frivillige job.«

»Jeg må sige, at jeg er glad og taknemmelig for som ældre, at der er frivillige jobs og for at der er brug for en. Jeg hører jævnligt mig selv sige at jeg aldrig har haft så travlt som nu – men det er jo øjenforblændelse, fordi man er tilbøjelig til at sige ja til alt for meget. Så nu har jeg besluttet ikke at gå på pension mere – det havde jeg ellers regnet med efter to år i Paris. Økonomisk er pensionering udmærket, men i eksistentiel henseende er det en farlig ting. Det er dejligt at have et arbejde, og det vil jeg prøve på så længe jeg kan.«

Når man nu har formanden for Etisk Råd ved hånden, så at sige, er det oplagt at spørge, hvordan han synes etikken har det i smørhullet Danmark?

»Vi lever under en etisk og moralsk deroute i samfundet,« lyder det prompte. Men: »Jeg er på en måde ikke så bekymret. Når man ser i menneskehedens fælles bakspejl, lever vi med en pendulbevægelse. I Danmark har vi dyrket socialvæsenet, det at fællesskabet tog sig af tingene. Men når noget ender absolut, så ender det med at gøre den enkelte kraftsløs og uansvarlig.«

»I Europa er det tydeligt at pendulet svinger fra en venstregrøft til en højregrøft. Den grundlæggende etiske værdinorm er autonomien - den enkeltes selvbestemmelse. Men intet kan tåle at blive rendyrket, tingene er komplementære – men danskerne har åbenbart svært ved at finde den gyldne middelvej. Men menneskets evne til at kaste op, hvis det ikke kan tåle noget er jo en udmærket ting, og det gør kulturen også, hvis der er noget den ikke kan klare.«

»Og så er der indvandrerens problemer. Jeg fik besøg af en ung afrikaner en dag og kan kom herop helt rystet, fordi på gaden var der en der havde sagt til ham: 'Hvad vil du her din sorte satan?' Men jeg tror det har toppet, der er kommet en reaktion blandt danskerne, det er blevet for meget, det kan vi ikke sige, sådan kan man da ikke opføre sig. Der går aldrig en vej tilbage, men der er en bedre vej frem, og vi må genfinde noget af det, der er røget ud med badevandet.«

Etisk Råd beskæftiger sig, med Erling Tiedemanns ord, 'massivt' med lægeverdenen:

»Jeg holder foredrag ved mange lægemøder, og der er tydeligt at der foregår en faglig genoprustning blandt lægerne. Der er noget i gang. Lægekunst er jo ikke bare naturvidenskab, der er noget andet hvor lægens person bliver en del af instrumentariet så at sige. Det er ved at blive genopdaget, man mærker meget tydeligt blandt læger, at der er et opgør i gang mod den demoralisering, der en tid lang har truet i lægeverdenen. Det er meget positivt.«

»Vort samfund er ved at udvikle sig til et forsikringssselskab, hvor der ikke er dækning for det der står i policen. Der står hvordan du skal behandles, når du er gammel, men du kan ikke regne med det. Og det sociale engagement – tag den jyske embedslæge Kate Runge, hun kommer og råber moralsk-etisk vagt i gevær over for en udvikling blandt vore hjælpeløse medborgere, og får på puklen for det. Og det er jo ikke bare et spørgsmål om at ansætte flere og flere, men også et spørgsmål om den moral, man har med på arbejde. Det er dejligt at det bliver turdet sagt, og at der kommer en offentlig kritik frem af det.«

For Erling Tiedemann at se stikker de ting meget dybt, og der er en sammenhæng i vore menneskeliv, man ikke kan løbe fra. For det handler i virkeligheden om tingsliggørelsen af mennesket og den afstumpethed eller sjælelige forråelse det fører til at svigte det menneskelige i os selv:

»For mig at se er der nogle dybe sammenhænge mellem vor fosterdiagnostik og abortpraksis og det omsorgssvigt der sker over for vore ældre medborgere og diskussionen om eutanasi. De ting hænger meget mere sammen end man tror. For hvis man i den ene ende mener at de liv, der ikke kan klare sig, for eksempel et handicappet barn, ikke har værdi, og hvis forståelse af menneskeværd knytter sig til de fejlfri, vil det i sidste ende også føre til omsorgssvigt over for de gamle. For de er som det handicappede barn en samfundsmæssig byrde. Man kan ikke forrå sig i én sammenhæng uden at forrå sig i en anden.«

»Og det at man gør mennesker til ting – denne tingsliggørelse af mennesket har optaget Etisk Råd meget. Det er et udtryk for, at der er sket noget med ens selvværd. Og omsorgssvigt over for ældre er jo bare en variant af det: For så bliver den gamle i sin plejehjemsseng til en ting, man ikke kan bruge til noget. Hvis man accepterer ikke at respektere det umistelige liv i den ene ende af livet, gør man det heller ikke i den anden.«

Men Erling Tiedemann beskæftiger sig også med livet før livet:

»Hidtil har fosterdiagnostikken været at forhindre fejl og misdannelser. Men nu drejer det sig om hvad amerikanerne kalder *enhancement* – altså en forbedring af både fysiske og intellektuelle egenskaber. Men siger vi ikke på den måde til vore børn: 'Havde vi troet at der var noget i vejen med dig, ville vi ikke have haft dig. Underforstået: 'Bliver der noget i vejen med dig, vil vi ikke have dig'. Vi fortæller dem, at vor kærlighed til børnene er betinget af, at de er fejlfrie, men er der noget, man ikke skal give børn, er det betinget kærlighed. Vi giver vore børn det budskab, at vi ikke vil have dem, hvis de har fejl. Det er fatalt.«

Hver formiddag hører Erling Tiedemann 'det etiske klask' i entréen. Det er når den tykke kuvert fra Etisk Råd rammer gulvet indeholdende dagens læsestof – og meget af det er tungt. Det fylder så meget, at han ikke får læst megen skønlitteratur: »Vi hører til dem, der køber bøgerne, men når ikke at få den. læst. Jeg har en læsegæld.«

I begyndelsen af sin levetid var Etisk Råd udsat fra en beskyldninger om at være 'bedrevidende' 'ville bestemme hvad folk skulle mene' etc. Men sådan er det ikke længere:

»Jeg har siddet i Etisk Råd i tre år og været formand i seks måneder, og i min formandstid har jeg ikke oplevet at skulle forsvare det. Jeg er tit ude at holde foredrag, og i forsamlingshusene er der meget stor respekt for Etisk Råds udmeldinger. Det er noget folk lægger mærke til. Og rådets anbefalinger bliver fulgt – om ikke i Folketinget – så ude i befolkningen. Det optager ikke alle, men mange mennesker.«

»Men,« siger han tørt med reference til folketingsdebatten om patentering af gener, »det er nu ikke lykken at blive inddraget mellem anden og tredje behandling af et lovforslag. Vi risikerer at blive en politisk brik, og det er vi ikke interesserede i – vi holder os langt fra politik.«

I vor samtale er vi kommet langt baglæns og har vandret forlæns igen, og nu til sidst kunne det være rart at vide, hvad der er sjovest: At være magtfuld amtsborgmester eller en slags pensionist med frivillige jobs som etiker, leder af pastoralcentret, sprogstuderende og foredragsholder?

»Det er jo ikke til at sige, fordi det er så forskelligt. Men en ting er sjov: Det er første gang i mit liv, jeg ikke kan genvælges. Man kan sidde i Etisk Råd i alt seks år og jeg har nu siddet der i godt tre. Jeg skal ikke bruge energi på at bringe mig i position – det er en stor frihed i forhold til det liv jeg tidligere har levet.«